

LA PERCEPCIÓ NACIONAL DELS ALUMNES DE 12 A 16 ANYS DAVANT LES ELECCIONS

Antoni Gavaldà Torrents. Àrea de Didàctica de les Ciències Socials

L'opinió política dels alumnes a l'ensenyament. Estat de la qüestió a l'entorn d'alguns treballs

Mariano Fernández, amb una ponència d'alt nivell científic, presentada en un to sarcàstic-provocatiu, i amb el lúcid article posterior publicat (FERNÁNDEZ, 1991), indicava que és fora de dubte que a l'educació li correspon formar persones per a la seva incorporació a les diferents esferes de la vida social. Assenyalava que es podien indicar tantes esferes o parcel·les com es cregués oportú, però que tres eren indiscutibles: l'esfera política (participació ciutadana, exercici dels drets civils i polítics...), l'esfera econòmica (producció, intercanvi i consum) i l'esfera familiar (les relacions entre els grups d'edat i sexes), bo i seguint la prioritització que es considerés pertinent.

Allò que va indicar el ponent, per obvi, moltes vegades no es tradueix en una acció decidida. A l'escola, a la classe de Ciències Socials, sovint el concepte polític hi és present o bé hi té una connotació de proximitat, però a vegades no apareix profusament a la realitat que s'està treballant. Aquest fet succeeix perquè quan es treballa amb els alumnes dins d'un marc on s'han de prendre decisions per decidir sobre un determinat disseny geogràfic, o per emetre l'opinió a través d'unes premisses inicials —o finals— d'anàlisi sobre aspectes històrics o urbanístics, cal optar, i aquesta opció, que forma part d'un o altre component polític, retreu.

La política, però, és a tots els ordres de la vida, en el treball i en l'estudi. Tanmateix, hi ha col·legues —i aquest fet és extensible a totes i cadascuna de les àrees del currículum— que mostren un fre a tot allò que impliqui opció política en el camp de les decisions en l'ensenyament, indicant que cal apostar per una neutralitat de planteig i d'objectius. Argumenten adequadament que l'alumne, com a ésser immadur que és, s'ha de formar la seva pròpia opinió davant d'una decisió, i per aquest motiu força vegades desdibuixen el debat, retallen la controvèrsia, escatimen les opcions de solució d'un determinat problema i arriben a donar estereotips del bo i del dolent sense la necessària aportació de l'alumne i dels fets. Obliden, en el fons, que l'educació social és contrast de parers i no adoctrinament, anàlisi de postures enfront de decisions preses, compromís participatiu davant de la passivitat. En

definitiva, els qui propugnen que el rol polític no entri a la classe amaguen la més pura reacció al debat ideològic, bo i argumentant que els alumnes no estan preparats. John Dewey (1985) arran d'aquesta controvèrsia indica que "la informació separada de l'acció reflexiva és una informació morta, un pes que esclafa la ment". La pregunta que ens fem, des de la Didàctica de les Ciències Socials és: ¿qui els ha de preparar, doncs, a opinar per decidir?

Les Ciències Socials d'avui en dia a l'ensenyament primari o al secundari, ben fetes, passen per donar el just, per pair-ho bé i per entendre-ho, i, sobretot, per preparar perquè l'alumne sàpiga buscar per decidir. Tot i així no som encara gaire lluny de classes on el llibre de text és com la "biblia" per a la religió o "Les ruïnes de Palmira" per a l'anarquia. En l'adequat procés de la classe de Socials, el professor reta l'alumne a prendre decisions, a formular hipòtesis, a dissenyar recorreguts geogràfics, artístics i històrics, a reformular conceptes segons les fonts que es treballen, etc. Donar quantitat és sinònim de fomentar l'erudició, cosa més pròpia de la preparació per a concursos televisius, aspecte en què la majoria d'alumnes —és de suposar, encara que no n'estem segurs del tot—, possiblement, no hi participaran. Preparar per la qualitat és incitar a arrancar a pensar en tots els ordres de la visió social, a participar per poder optar, a decidir sobre aspectes de present i de futur. El camí cap a una millora en els mètodes d'instrucció i d'aprenentatge passa per centrar-se en les condicions socio-econòmiques que demanen, promouen i comproven que el pensament actui.

Jean-Nöel Luc (1985) assenyalava al respecte que el xiquet anirà descobrint progressivament una vida col·lectiva al voltant del municipi i de la nació, en la qual els mitjans de comunicació de masses afavoreixen aquesta presa de consciència, tot i que no són suficients. Reafirma que la comprensió dels mecanismes econòmics, institucionals i polítics que regeixen la vida de les societats exigeix un aprenentatge apropiat, per al passat i present, i també per al futur.

Les aportacions de diversos autors sobre temes de politicologia són més aviat escasses. J. Delval i d'altres (1981) indiquen que a l'alumne, per formar-se la idea de nació, li és necessari comprendre quines són les unitats

geogràfiques que la componen, d'igual forma que les relacions que hi ha entre aquestes unitats, tant en els aspectes materials com en els aspectes socials, de relacions humanes. A més, cal organitzar aquests elements en un tot unitari, i això no es fa després de conèixer les unitats, sinó que es produeix de forma simultània als coneixements de les unitats que formen el tot. Així, en la comprensió de jerarquies de classe amb temes de nacionalitat, assenyalat que la diferenciació entre valencians, parisencs, madrilenys, espanyols, francesos i europeus —són els termes que van treballar—, la resposta coherent —això és de pertinença a un o més grups— no arriba fins als 10-11 anys. El mateix autor indica que la confusió que es produeix entre dades o entre persones no és el més important, sinó que la cosa rellevant és que no entenguin el funcionament del sistema polític (DELVAL, 1986). Tot amb tot, conclou que el progrés del coneixement polític entre els/les xiquets/es de 5-6 anys i els adolescents de 15-16 és molt gran, però també significa que el retard en la comprensió d'aquest coneixement en significa la complexitat. Conclou indicant que probablement força adults estan en aquest mateix estadi, ja que les preguntes que se'ls han fet mai no han estat clíniques sinó només en forma d'opinions. Assegura que dintre del magma primigeni polític destaquen, per conegudes, les figures de l'alcalde i del rei. Respecte a les altres persones polítiques, la confusió és gran. Fins als 12 o 13 anys no comencen a entendre quina és la funció dels grups polítics, i el més greu és que no comprenen per a què serveixen els polítics, ni què fan, i quan comencen a comprendre-ho la seva opinió en molts casos no és favorable. Un dels punts vàlids és que el medi on viuen els subjectes influeix més sobre les opinions que sobre com entenen el sistema.

El tractament de la ciència política ha tingut i té un lloc preeminent en el pla d'estudis de l'escola pública americana. Seguint Gross i d'altres (1983) sabem que els anys de primària són els més importants en la formació d'actituds polítiques. Alguns estats exigeixen, fins i tot, que almenys es passi un període en l'estudi del comunisme. Durant els anys seixanta i setanta hi va haver diversos projectes acadèmics d'estudis socials nacionals. El que ens interessa, per ser el més seguit, és el que posà en funcionament el *High School Curriculum Center in Government in Indiana University*, que duen a terme estudiants de secundària. Aquest projecte trencà amb l'enfoc tradicional, ja que fa treballar els estudiants en l'anàlisi de la conducta política juntament amb experiències polítiques comparades. En conjunt, tant amb aquest com en d'altres, els educadors conscienciats creuen del tot necessària l'educació política per a la presa de decisions, ja que d'aquesta manera la persona passa de ser un simple robot que memoritza

termes i passatges, per obeir sense objecció, a ser una persona amb idees i opinions, subjecte sempre a la revisió.

**CONTESTA AQUESTES PREGUNTES SOBRE LES
ELECCIONS DEL DIUMENGE 15 DE MARÇ DE 1992**

Noi... Noia... Edat: anys ____ mesos ____

Curs ____ EGB/BUP/FP.

1. Amb quina d'aquestes opcions t'identifiques o et sents millor?
català i espanyol... català... espanyol...
espanyol i català... una altra...
Quina?.....
2. El diumenge dia 15 se celebren eleccions a Catalunya per escollir un nou Parlament. T'agradaria anar a votar?
Sí... No... Per què?
3. En cas que hagi dit que sí a la pregunta anterior, quin partit votaries? Per què?
4. Quin partit no votaries ara, en aquestes eleccions? Per què?
5. Quin és el polític català, dels que es presenten, que ho pot fer millor? Per què?
6. Quin és el partit que creus que votarà el teu pare en aquestes eleccions? Per què?
7. I la teva mare? Per què?

Quadre 1. Qüestionari sobre les passades eleccions al Parlament de Catalunya.

De la confecció de l'enquesta a l'aplicació. Conceptes d'història política i sociològica a debat

Fruit d'aquests estudis s'analitzà les eleccions al Parlament de Catalunya observant estudiants de les comarques del Camp de Tarragona. L'enquesta que es preparà anava més enllà de preguntar el que presumiblement succeiria quant als resultats, aspecte que aquí no serà analitzat. El que interessava era copsar altres elements. S'hi buscava la identificació personal sobre la nació; el component de vot en funció de la resposta anterior; les preferències personals de vot i el perquè; els rebuigs a determinats partits i els motius; la coneixença o no de determinats polítics que es presentaven, bo i concretant per què se'ls triava; la sintonia amb el pare o amb la mare respecte al vot que aquests presumiblement emetrien; la visió global electoral segons l'edat i el sexe, etc. entre moltes altres qüestions.

L'enquesta (vegeu el quadre 1) es passà a una mostra de 476 individus, de forma anònima: 89 de 7è, 124 de 8è,

96 de 1r. de BUP i 167 de 1r. de FP, repartits entre tres escoles de 7è, 3 de 8è, i 3 instituts d'ensenyament secundari. A la mostra hi van participar escoles i instituts dependents de la Generalitat, públiques provinents del CEPEPC i privades concertades religioses¹. El qüestionari es va passar durant el dies 12 i 13 de març —dijous i divendres, abans de les eleccions del dia 15, diumenge— per aprofitar tant l'impacte que havien rebut de tots els mitjans àudio-visuals com la immediatesa de l'elecció. La lliuraren i la recolliren els mateixos mestres d'aula o els professors/es de Ciències Socials a Primària i els professors de l'àrea a l'ensenyament secundari.

Resultats obtinguts: relació entre identificació nacional i opció de participació

L'anàlisi que presentem a continuació es referirà, únicament, a les respostes referents a l'ítem 1 i 2, en relació amb l'edat, el sexe i el curs que en aquell moment seguien. Aquesta primera aproximació permetrà veure l'opció que presenten els adolescents respecte a la identificació personal sobre com es defineixen, i, alhora, la seva intenció d'anar a votar, així com les seves opcions justificatives davant la resposta positiva o negativa que emeteren.

• *Sexe dels subjectes enquestats.* Van respondre 464 alumnes, 284 dels quals eren nois i 216 noies, amb un percentatge de 52,101% i 45,378%, respectivament.

• *Edat dels subjectes enquestats.* Hi ha nois i noies entre la franja baixa dels 12 anys i la més alta d'entre 18 i 19. El nombre d'alumnes amb què es treballarà amb una major garantia serà el comprès entre els 12 anys i els 16, ja que els enquestats van de la franja dels 54 individus de 12 anys, 94 de 13, 169 de 14, i 120 de 15.

• *Opció personal dels alumnes enquestats sobre la pertinença a una comunitat.* Hi ha un predomini d'alumnes que s'identifiquen només com a catalans, en concret més de la meitat—256 amb un 53,782% del total—, enfront dels que se senten només espanyols—44, amb un 9,244% del total—. Els dos eixos d'opció personal definits per català-espanyol—110 alumnes amb un 23,109%—, i espanyol-català—61 alumnes amb un 12,815%— segueixen, per aquest ordre, els resultats del primer grup.

• *Els alumnes davant la possibilitat de votar.* El major nombre d'alumnes que no se senten motivats a votar (280 alumnes amb un percentatge del 58,823%), enfront dels que sí—196 i un 41,176%—, hauria de significar un replanteig de les Ciències Socials i d'altres elements configuradors del currículum.

• *La incidència d'identificació nacional segons l'edat dels alumnes.* Els alumnes en edats compreses entre els 12 i els 13 anys presenten la cota de respostes més alta dels que se senten només català, amb un índex del 70,37% del total que responen.

Dels alumnes consultats, la identificació nacional catalana és força estable a les edats compreses entre els 13 als 17 anys—de l'ordre d'un 48,33% mínim en els de 15 anys a 16 fins a un màxim de 57,4% entre els 14 i 15 anys.

Els alumnes que se senten catalans i espanyols se situen, pel volum de respostes globals, en el segon lloc de preferència, amb un total del 23,11%. D'altra banda, els índexs respecte a la pertinença a ser espanyol i català, se situen en tercer lloc, amb un total del 12,82%, amb la particularitat que conforme l'edat baixa, els resultats també davallen quant a percentatge.

• *La incidència de participació en una votació en funció de l'edat dels alumnes.* En les edats compreses entre els 12 anys i els 16 hi ha un predomini força abassegador dels que no els agradaria anar a votar, excepció feta dels que tenen entre 13 i 14 anys, que assoleixen un índex de respostes afirmatives superior al 50%, en concret el 53,19%. Resulta significativa la tendència quasi general a no

	N	%
1. Tinc dret a expressar la meua opinió i a ser escoltat.....	59	12,395
2. Vull triar els polítics que han de governar el meu país	31	6,513
3. Voto perquè guanyi el meu partit	26	5,462
4. Per millorar i tirar endavant el meu país en el futur	15	3,151
5. Vull una Catalunya independent	14	2,941
6. Em fa il·lusió	12	2,521

Taula 1. Explicació del perquè del vot positiu. N significa la freqüència absoluta de cada explicació i % el percentatge sobre el total.

interessar-se per una votació que els afecta, i més quan en els seus programes escolars de Ciències Socials i en decisions a la mateixa escola se'ls fomenta, en general, l'hàbit participatiu.

• *Incidència de vot segons l'opció amb la qual s'identifiquen.* Només els alumnes clarament identificats com a catalans obtenen resultats semblants respecte a si votar o a no votar—50,78% enfront del 49,22%—. Per contra, els alumnes identificats com a espanyols rebutgen el sistema electoral al Parlament de Catalunya, ja que arriben a un refús del 84,09%.

El perquè dels adolescents a participar o no en la votació per escollir representants

Els adolescents consultats, presenten 16 respostes positives diferenciades i 25 de negatives. En general, presenten un component de reflexió, força impactant. Les respostes són el símbol del que llegeixen, veuen i senten

pels diversos mitjans de comunicació, i que actuen com a caixa de ressonància en la seva posterior decisió. De respostes, n'hi ha de càustiques i fins de lapidàries.

El perquè del vot positiu dels adolescents respecte a les eleccions —amb índexs superiors al 2% de les respostes— és el de la taula 1.

D'altra banda, les negatives, ordenades, d'igual forma que en la taula 1 —amb índexs superiors al 2% d'opinions— és el que es mostra a la taula 2.

Conclusions parcials a l'entorn dels primers resultats

Cal advertir d'entrada que les conclusions globals de tot el procés, així com l'enfoc didàctic per superar-lo, es podran oferir després d'haver treballat íntegrament tot el material objecte d'estudi.

a) La identificació dels subjectes enquestats presenta la particularitat del predomini dels que se senten catalans en les tres opcions possibles —89,706%— enfront dels que se senten espanyols, també en les tres possibles opcions —45,168%—. Si aquestes xifres les passem a percentatges reals, s'hi veu que un 66,51% se senten d'una o altra forma catalans i un 33,49% se senten, també, d'una o altra forma, espanyols.

b) En la relació edat-identificació personal, s'hi detecta que en el segment de subjectes consultats, els subjectes més joves —de 12 a 13 anys— són els que més s'identifiquen només amb la identitat catalana, o amb el conjunt de possibles identitats catalanes, entenent per aquest darrer grup tant les respostes de només català, com les de català i espanyol o a l'inrevés.

c) En la relació edat-gust o no per participar en les eleccions, s'hi veu que només el component d'edat comprès

entre els 13 als 14 anys manifesta un percentatge superior de respostes afirmatives —53,19%— enfront de les negatives —46,81%. Per contra, a l'estrat d'edat superior, dels 14 als 15 anys, es registra la inflexió més baixa pel que respecta a aquest punt. Així, es passa d'un 36,69% de subjectes que els agradaria votar enfront del 63,31% que no.

d) En la relació identificació personal-gust o no pel vot, s'hi constata que el conjunt que s'identifica només amb identitat catalana és l'únic que supera la meitat dels que manifesten que sí els agradaria votar —50,78%—, encara que supera els no en una proporció força escadussera (49,22%). Per contra, els que només se senten espanyols manifesten un ínfim nivell de respostes positives respecte a votar (15,91%), enfront de les negatives a no votar (84,09%).

e) Destaquen en els adolescents consultats les ganes de no anar a votar enfront de les positives d'anar-hi. De les positives, hi ha un gruix d'alumnes amb una opinió política formada, i que creuen, per tant, que haurien de poder votar a les eleccions objecte de consulta. En les negatives hi ha segments de subjectes consultats que es manifesten clarament reticents a votar perquè senzillament no volen, o bé que ells no s'hi senten gens ni mica involucrats. També s'observa un ampli sector que desconfia dels polítics i del que representen dir i fer.

¹ Les escoles i instituts que van ajudar van ser de Valls i de Tarragona. De la primera ciutat: Cor de Maria, 30 alumnes de 7è i 70 de 8è; Eugeni d'Ors, 32 de 7è i 27 de 8è; Enxaneta, 27 de 7è i igual nombre de 8è; Narcís Oller, 96 de 1r. de BUP; i Institut Politècnic, 72 de 1r. de FP. De Tarragona, l'Institut Politècnic "Comte de Rius", amb 95 alumnes de 1r. de FP. Total: 476 alumnes.

	N	%
1. Ni em va ni em ve	49	10,294
2. No m'agrada escollir en política. No hi veig solucions.	42	8,824
3. No ho entenc	30	6,303
4. Sóc massa petit. Sóc indecís i no m'ho passaria bé	20	4,202
5. No contesta.	17	3,571
6. Es una bajanada i un rotllo	16	3,361
7. No em crec els polítics	15	3,151
8. Són una banda de lladres, ja que es queden els diners	11	2,311
9. Són coses de grans	11	2,311
10. Tots els polítics són iguals	10	2,101

Taula 2. Explicació del perquè del vot negatiu. N significa la freqüència absoluta de cada explicació i % el percentatge sobre el total.

Referències bibliogràfiques

- DELVAL, J. *Las ideas políticas de los niños en La Psicología en la escuela*. Editorial Aprendizaje Visor. Madrid. 1986. Pàgs. 99-106.
- DELVAL, J., DEL BARRIO, C. i ECHEITA, G. *El conocimiento de los niños de su propio país*. «Cuadernos de Pedagogía» 75 (1991).
- DEWEY, J. *Democràcia i escola*. Eumo Editorial. Vic. 1985. Pàg. 57.
- FERNÁNDEZ, M. *Actes del Segon Simposium sobre l'ensenyament de les Ciències Socials*. Eumo Editorial. Vic. 1991. Pàg. 25.
- GROSS, R.E., MESSICK, R., CHAPIN, J. R. i SUTHERLAND, J. *Ciencias Sociales. Programas actualizados de enseñanza*. Editorial Limusa. México. 1983.
- LUC, J.-N. *La enseñanza de la historia a través del medio*. Editorial Cincel-Kapelusz. Quarta reimpressió. Madrid. 1985.